

شوناسی پارتی له نـوان تـالیتارییهت و دیکتاتـارییهت (... بهشی سـایهه و کـتایی)

زگار عملی

له راـپهـینهوه بـه یهـگرتنهوهی ئیدارهی سلاـمانی و ههولـر

1. ئـحـی ئهوانهـی راـپهـینهـین و ئهوانهـی ئاپهرینهـیان لهـناو برـد،
کـبوون؟

ههـرچـی سهـبارهـت بهـ ئاپهـینهـ و دوو دهـرئهـنجام بوو، یهـکهـم: شکستی
بهـعـس بوو لهـناو خـیدا، ئهـوهـی لهـ ئاپهـینهـین وویدا داـوخانی ئـحـی
سیتهمهـکهـ بوو کهـ لهـ شوـئـنـک بوو نهـدهـکرا لهـوـبـت، دووهـمیان:
پهـرچهـکردارـکی مان و نهـمانـی تاکی کوردی بوو، سهـبارهـت بهـ ستهـم
ستهـمکاری.

ئـهـوهـی لهـ ئاپهـینهـین وویدا لهـناو ههـناوی بهـعـسدا وویدا نهـک
لهـدهـرهـوه، دهـکرا ئهـوه لهـزهـیهـکی مـژووی بـت بـهـ کورد، دهـکرا
بیرکردنهـوه و وویای دووربـت دهـربارهـی خـبهـوهـبردن، دهـکرا
ئاپهـینهـین مانفـستبوونی تاکـکی هـشیار بایهـ کهـ تا ههـتایهـ شانازی
پـوهـ بکرایهـ، دهـکرا هاوشـوهـی 68 قوتابیان با. ئاپهـینهـین
خولقاندنـکی ئانارشیزمانهـ بوو، ههـچوونـکی ههـشاماتهـ بوو،
چوونـکـ بوو بـهـ ئهـوسهـر بـهـ ئهـوهـی بیر لهـ گهـانهـوهـ بکهـنهـوه،
سهـیرکردنـکـ و جـژـکی ووخاندن بوو کهـ ههـموویان بهـ تاسهـوهـ جـژـیان
لـوهـرگرت، ئهـمانهـ تهـنیا ئـستـکـ بوو، تهـنها چاوکردنهـوهـیهـکی
کورتبوو، بهـمـ بهـلای منهـوهـ دهـکرا ئهـو چاوکرانهـوهـیهـ چاوکرانهـیهـیهـکی
ئهـبهـدی بـت بهـرانیهـر دونیا، بهـرانیهـر خـت، دهـکرا ئانارشیزم
بگـایهـ بـهـ خـستـنـکی خـهـلاق، دهـکرا ههـشامات بگـایهـ بـهـ
تاکگهـرایهـی، دهـکرا جـژـ بگـایهـ بـهـ عهـقـگهـرا، بهـمـ نهـیانـهـشت،
ئـهـوهـی ئهـنفالی دروستکرد نهـیهـشت، ئهـوهـی ههـهـجهـ و قهـتلوعامی
بارزانیهـهـکانی دروستکرد گهـایهـوه، بهـناو شـگـهـهـکانی دوـنـهـ
گهـانهـوه، تـرنهـبوون لهـ اکـردن و گهـنجدانهـ کوشتن بهـناو کوردایهـتی
ناسیونالیزم و ئهـمجارهـش گهـانهـوه. وهـکو چـن ئـستا بهـ ناوی
سهـربهـخـیـبوونهـوه سهـربهـخـیـبوونمان لهـناو دهـبرـت، وهـکو چـن ئهـو

کاتهش به ناوی شـ شـ شهوه شـ شـ شی کوردیان له ناو برد، به ناوی
اپه ینکردنیشهوه اپه ینیشیان له ناو برد.

له مـ ژووی نه تهوهی کورددا زـ ر ئه کتی کاریگهر ههیه له ده رهوهی
به ناو ئهم نهوه نیارده تا ه ئاغایه، که ده کرـ ت دونیا یه کی جوانی لـ
بونیا د بنـ رـ ت، به ـام کاتـ کـ ئه مان دـ ن هه موو شـ تـ کـ به رهو له ناو چوون
ده بهن. اپه ـین زیندوو بوو، له ناو نه چوو، تا ئه مانه نه هاتنه وه،
به عس که له حوکم بوو، به زـ رـ داری و سـ تـ م و سـ تـ مکاری هه وـ ی
خه واندنی ئـ مهی دا، هه ردوو چاوی ئـ مهی داخست، به ـام به ناو
شـ شـ گـ هـ کان که هاتنه وه هه ردوو چاویان کوـ رـ کردین، قاچاچییه کان
قاچه کانیا نـ شکانـ دین، بیرکردنه وه یان لـ سـ هـ ندین. مرـ قـ ه
نیارده تا هـ کان هاتن و بهـ سـ اپه ـینیا ن له ناو نه برد، به ـکو
هه نگا ویشیان نا به رهو قـ ناغی قـ نـ تـ ارتچییه تی، به رهو قـ ناغی
جهرده یی و اوـ ووتی، یه کم کاریان ئاودیوکردنی شـ قـ و
تراکتـ ره کان و تایه ی ئـ تـ مـ بـ یله کان بوو. هه موو ئه وانیه له ناو
اپه ـین بوون ده زانن، که زـ رـ به ی ما هـ کورده کان تایه ی
ئـ تـ بـ یله کانیا ن لـ کرده وه و بردیا نه سه ربانه کانیا ن، بـ ئه وه ی له
چاوی شـ شـ گـ هـ کان دوور بـ ت.

به ناو شـ شـ رـ شـ گـ هـ کان هه ر به وه وه نه وه ستان ده ستیا نکرد به لـ کردنه وه ی
وایه ری سه ر عاموده کانیش، شـ شـ گـ هـ کان شو تا سه رله به یان خه ریکی
چاـ هـ هـ که ندن بوون بـ ئه وه ی عاموده کانیش ده ربهـ نـ و تاـ ئـ نی بکه ن،
ـگر و دز و جه ته کان بهـ سـ ئـ مه یان بـ نیشتیما ن نه کرد بهـ کو ئه و
عامودانه شیان ده رهـ نا که نیشتیما نـ کـ بوو بـ باـ نـ ده کان ی (حاجی له ق
له ق)، ئه وانیشیان بـ نیشتیما ن کرد، له ولاشه وه ئاـ ره زوو
چه پـ نـ راوه کان ی شاخ و ده ره به گایه تیا ن هه ر له اپه ـین به تا کرد.
تاـ ناچییه کان که مرـ قـ ه نیارده تا هـ کان ی دوـ نـ و بزـ نس و ئاـ غا و
سوـ ئـ تـ انه کان ی نه وتی ئیمـ هه موو نیشتیما نیا ن وـ ران کرد، ئه وه ی
سه یربوو دوا ی ئه و هه موو کاره ساته خـ یا ن کرده گیانه وه رـ کی
ئه فسانه یی و له پا هه ر ئاودیوکردنـ کی هه ر شـ فـ کـ و که ره سته یه کی
نیشتیما ن ئا هه نگـ کیشیا ن کـ ده خست به ناوی سه رکه وتنی اپه ـین،
ئا هه نگیا ن ده گـ گـ ا، چه پـ هـ یا ن لـ ده دا، هه ر زوو ئه نفال و ههـ بـ جه
له بیرکرا، کاتـ کیش بوونه خاوه نی اپه ـین هه رچی دـ او ی و
ساقیتبوون خـ یا ن و کینه ی ده ره به گایه تی خـ یا نه له سه ر ئـ مه یان
ههـ شـ ت.

2. پـ کهـ ئـ نا نی ئیداره و دروستبوونی هه ردوو ژـ می
دیکتا تـ ری و تـ تـ الیتاری پارتایه تی:

دوای باسکرنی ق ناغی ش شگ ی و په یین ناچینه ناو شه ی ناوځ،
چونکه ئمه پیر زکانی ئو نهوه ق نته راتچیه شهلایانمان لا
مه بهستبوو که خه ریکه ئو گوتاران به ئه به دی ده کهن ب ئه وهی هیج
که س لک پیرست، ئه ره ئه مانه و ابوون؟ ب یه یه کسر له گه ئو دوو
گوتاره با یه دا که ف م به خ یان دهن ده چینه ناو ق ناغی (دوو
ئیداره یی) و دواتر ق ناغی یه کگرتنه وهی ئیداره یی (سلمانی و
هول لار) و چوونی جه لال تا ه بانی ب به غدا و بوون به سر لک ک ماری
عراق، چونکه لهم ووداوه به دواوه سیستمه که، یان حوکمانی کوردی
که بریتیه له پارتایه تی ب هیج ته حدایه ک ته و او ئو ف رمه ی
وه رگرت و شت لک نه مایه وه به ناوی (تیر) و هه موو سیستمه که له ناو
ئو تیر ره ی که (پارتی) و نه ی ب ک شرابوو بووه پراکتیک.

پارتی هه ره له سه ره تاوه که ئیداره ی هول لاری به دهستبوو، دهستی
به ج به کردنی تیر تازهی (دیکتاتور) ی کرد دیاره به گه انه وه و
که مه کردنی تیر ره کان و دامه زر نه رانی به عس (میشل عه فله ق و
سه لاهه دین به یتر) و ج به کردنی تیر ره کان له لایه ن به عسی
سه دامه وه، دیاره شوناسی پارتی شوناس کی (دیکتاتور) ی بوو، سیستمی
دیکتاتور ی ئه وهی که باسمانکرد له ئیداره ی (پارتی) ب هیج
گریمه ک گه یشته ک تاییه کی ها و ف م ته و او ته ی وه رگرت، ئه مه ش
له گه دامه زاراندنی (سوپا و میلشیا و ده زگای هه و ا گیری و
ک نته کردنی هه موو کایه کانی مه عریفه و زانک و پهروه رده)، له
لایه کی تریشه وه هاوش وهی دیکتاتور ی به عس دهستیکرد به ده رکردن و
کوشتنی هه موو ده نگه نا ه زایه تییه کان و ئه وانه ی له ناو ئو سیستمه
ج گیان ناب ته وه، واته ته و او چیر کی ت قانندن و ترساندن له ئیدره ی
پارتیدا په ره ی سه ند به ران به ر ئو ده نگه ناشازانه ی که له ناو
سیستمی (دیکتاتور) دا ج گه ی نه ده بوویه وه، له لایه کی تریشه وه
هه موو کایه کانی ژیان و پهروه رده و دام و ده زگا کانی کرده پیاوانی
خ ی و له و سه ره ده مه دا ئه وه ی پ ی ده گوترا (فه زای گشتی) نه مایه وه و
(فه زای پارتیبوون) با ی به سه ره هه موو شت کدا سه پاند، ته نانه ت زمان
و ناوه نانی هه موو شته کان و مر قه کان د خ کی پارتایه تی وه رگرت،
تیر ی پارتایه تی له و سه ره ده مه دا ئو زمانه ی قسه ت پ ده کرد یه کسر
ده یزانی (پارتیت) یان نا، له لایه کی تریشه وه هه موو داموده زگا کانی
پارتی بوونه داموده زگای حوکمانی، واته پ لیس و هه و گیری پارتی
بووه پ لیس و هه و ا گیری ئیداره و حوکمه ت، میلشیا هه روا و
ا گه یانندن هه روا تا دوا یی، به کورتی له و کاته دا تیر ی پارتایه تی
ئه وه بوو که مر ق جگه له بوو که یه ک هیج شت کی تر نه ب ت و ته و او
مر ق بوون به تا بکاته وه له هه ره شوناس کی ده ره وه ی پارتیبوون،

هه نډك جاريش هم فم وای له مرځ ده كړد كه ځی پښتني و
جهلابوونی ځی ببینت، پارتی ئو کاته هموو مرځکی وا لکړد له
نازه بچت و دهردي سهگه کی پاقلځ هفتار بکن، چونکه هرهوه کو
دهزانين سهگه کی پاقلځ به جرځ پهروهده کرابوو تهنیا به
بیستنی زهنگ خواردنې دهخوارد، ئویش نهك له بهر ئهوهی برسی بوو،
بهكو وا پهروهده کرابوو.

ئهمی لهسهرهوه باسما نكرد واته حوكماني پارتی له دوو ئیداره یی
سیستمی (دیکتاتور)ی بوو بل ژر دهسهاتی ئیداره ی ځی، پاش
ككهوتننامه ی ستراتیژی نوان پارتی و یهكټی و چوونی (مام جهلال)
بل بهغدا و بوون به سرځ كماري عراق، ستراتیژی پارتی گډا،
پارتی ئو کاته كه دهوایه ئیداره کانی پارتی و یهكټی یه کی
بگرتایه تهوه بهمه سیستمه کی واته سیستمی (دیکتاتور)ی تكدچوو،
چونكه هنگی تر، حزبی تر و ئهشخاسی تر و ای جیاوازی تر دټه ناو
سیستمه کی یهوه، بل یه له بیركردنهوهی ئهوه دابوو كه سیستم کی تر
بگونجندټ لهگه ځیدا هم له دیکتاتور ی پشتری باشترو
به ټز تر بټ، هم ئو دهنگه جیاوازان به نااستهوخ ټخاته خزمه تی
ځی یهوه، بهمهش سیستمی (تالیتار) هټنایه ناو ځی، هم سیستمه
بل پارتی زړ له دیکتاتور ی باشته، چونكه هموو فشاره کانی
دهرهوهی ځی و دهنگه نا هزایه تییهکان و جیاوازهکان دهگرټه ځی و
دهیه ټتهوه ناو سیستمه کی و به نااستهوخ ټخاته خزمه تی
سیستمه کی، بل وونكردنهوه ئهگر شوبهانندك بکین، دیکتاتور ی
وهكو ئو مهنجه ټبوخاره وایه كه هیچ هټم کی نییه بل دهرهوه
ټوات سرئنهجام ټټځك و كاتك دټ ده ته قټتهوه، بهام تټتالیتار
دهنگه نا هزایه تییهکان دهکاته هټمه کی بل ئهوهی له ناو سیستمه کی
ځی را بگرت و نه ته قټتهوه، واته دهنگی نا هزای و ټخنه ههمان
دهسهات ته بهام به جرځ کی تر، بل یه تهمه نی تټتالیتار زړ درټز تره
له تهمه نی دیکتاتور ییته، واته دهنگی نا هزایی و سیاسه تی نا هزایی
و ئټټزسیټن ئهگر ئهکتیان کاریگر و پشتشکن نه بټ ئهوه بل
تټتالیتار ههمان دهسهات بهرهم دهه ټټت كه تټتالیتار دهیه وټ،
ههمان خزمهت به تټتالیتار دهكن كه ټټبهری تټتالیتار دهیه وټ.

به هرحا ئو سیستمی كه پارتی دهیویست له ناو ككهوتنی
ستراتیژی نوان ځی و یهكټی جټگیری كړد، حوكمه تی یهك ئیداره یی
دانرا، پارتی ئو دهزگا دیکتاتور ییانه کی ههیبوون ئهوهی بلی کرا
كردییه دهزگای یهك ئیداره ی حوكمه ته كه و دهزگای فهرمی وټات،
ئوهشی بلی نهکرا هموو دهسهات ته کی له ناو ئو دهزگایانه هټشتهوه

که خـی خـاوه نییه تی و له پا ئه ویشدا سیما دیاره کانی تـ تـالیتار: (حوکمه تی در، سهر کایه تی در، پهرله مانی در، وهزاره تی در، خراوی در و وهمی...) دامه زران، تهبعن هه موو داموده زگا کانی یه کـتیش له ناو ئه م (در یانه دا) جـگـه یان بـ کرایه وه، ئه م ده زگا در یانه هـیچ ده سه ئاتیه کیان نه بوو، به کو بـ شاردنه وهی ده زگا ئسته قینه کان بوون و جوانکاریان به ده سه ئاته دز وه کان پشت پهرده ده به خشی، له ولشه وه سوپایه کی زه به له حی نه زان و گهوج و نه خو ئه وار ده خه نه ناو زانکـ کان و پلهی ماستهر و دکتـ رایان پـ ده به خشن، ئه م سوپایه هه م و ئات به ره و ئه و گهوجیه ده به ن که ئـ ستای تـیدا ههین، هه م زانکـ له مه عریفه و ئه کتی سیاسی به ره نگاری خـا ئیده که نه وه و ئیفلیجی ده که ن (ئه مه بـ هه موو کایه کانی تریش ئسته)، پارتی له پا ئه م تو ئـژه ناساخه دا که پـشکهشی زانکـی کرد، لهشکرک و تو ئـژکی به رفراوانی له موچه خـری دروستکرد که به رژه وه نـدی مانه وه یان به سته وه به خـیه وه، ئه و لهشکره گهوره موچه خـرهش به رگریه کی سه رسهخت و کو ئـرانه یان لـده کردن، له ولشه وه ده وری ئـ بهر و ده زگا کانی تری (تـ تـالیتار) هه مان ئه و ده وری پـ درا که له باسی تـ تـالیتار باسما ن کرد (تکایه بگه ئـ وه باسکردنه که مان له سهر تـ تـالیتار).

هه رچی ده رباره ی دـخی ئابورییه، پارتی هه رچی مومته له کاتی و ئات ههیه ده خه نه ژـر پـیان و وه کو گسکـکی کاره بایی گهوره هه رچی ئابورییه کـ بوونی هه بـته هـیده لوشن، هه رچی پـ ئـژه شه کاتـکـ ده کـتـ ده بـته به شی زـربه ی هی ئه وان بـته، ئه م حربه له سه ره تـای دامه زرانندی یه کـ ئیداره یی ده بـته وه حشیه کـ و تا ئانچیه کی نابهره م و هه موو کـ یله و ده سته بـه کان، گیرفانـ و ساخته چییه کان، فـبـاز و قوما رچییه کان، گهواد و خاوه ن ما ئه کانی له شفرـشی، عه نته ره کان و به ئته چی و جاشه کان و مسته شاره کانی حوکمه تی به عـسـ له خـیان کـ ده که نه وه و ده یکه نه ئامرازکـ بـ ئه وه ی پارـزگاری له و سیسته مه ی خـیانی پـ بکه ن و شه ی هه مووانی پـ بکه ن، ئه مانه به و ئابورییه زه به له حی که له ئـگه ی (بودجه ی به غدا و نه وتی ناوخـ و داهاتی ناوخـ) کاوان ده کران، دیاره پـشتر یه کلایبوویه وه که ته واوی داهاتی ناوخـ به (نه وت و داهاته کانی تره وه) بوو بووه مو ئکییه تی پارتی، هه رچی داهاتی به غدا شه که ده یدایه خـه کـ و پاره که ی نه کرده مو ئکی خـی بـ ئه وه بوو له دوا ئـژ ئامرازی سته مکاری (تـ تـالیتار) بونیاد بنـته، ئه م هاوکـشه یه تا بـینی بودجه ی کورد له لایه ن به غدا وه به رده وام بوو، دواتر پارتی به ره و شیعاری سه ربه خـیی ئابوری هه نگاوی نا، بیرمان نه چـته هه موو ئه و کرداران هی پارتی که ده یکرد

شهر عییه تکی شگشی و ئه فسانه گه لی پ ده به خشا، و له خه ك گه یه نرابوون ده بـت هه موو شتـك و دیموكراسی بكرـته قوربانى سه قامگیری ئابوریى دروستبوونی دهوـتهوه. لـره دا ئه و په یوه ندییه ساخته یه له نـوان جه ماوه ر و پارتی دروست بوو، هه موو شتـك دـخـكى ئه فسانگه ل و سیاسه تی عه قـمه ندانه ی سهرـك و پارتی وه رگرت/ نمونه) كردنی مالکی به سهرـك وه زیران بووه ئه فسانه بـ خه ك و چه پـشیان بـ لـدا، دواتر لادانی مالیکی و هه ر چه پله شی بـ لـدرا، پارتی له ژـر ئه م ده سه ـاته (تـتـالیتاره) جـره مرـقـكى ده ماخسزی دروست كرد كه ئه بوایه پارتی و سهرـك هه ر شتـكـیان بكردایه گه ر کاره ساتیش بایه ده بایه ئه و مرـقه بـ موبه ـیر بگه ـتـتا خـی بگونجـنـت و دـخـكى ئه فسانه یی بـ عه یب و عاری پـ ببه خـشـت، ئه م دـخـه ئه فسانه ییه شـگـرییه به رده وام بوو، تا داـوخانی ئابوری و شکستی ئابوری به ناو سهر به خـ، دواتر بـ ئیدامه دانی سیستمی (تـتـالیتار) له ئه فسانه گه لی شـگـشییه وه به ره و دـخـكى تری ئه فسانه یی ده ـن، پارتی دـخـكى تر و ئایدـلـژیایه کی تری لای خـی دروست كرد تا هه موو مرـقه کان و حزبه کان و راـ جیاوازییه کان له گه ـ ئه و سیستمه تـتـالیتاره بگونجـنـت و دـخـی شکستبوونی خـشی پـ بشارـتهوه، ئه ویش دـخـی ئایدـلـژیای ناسیونالیزم و کوردایه تی و دهوـته تی سهر به خـیه، پارتی ئه م گوتاره (ناسیونالیزمه) هـهـنایه ناومان (زـربه ی هاوـئـیان باسیانکردووه، بـیه لـره دا پـویست ناکات به درـژی باسیبکه یـن) له ناو ناسیونالیزمیش پارتی دـخـی سیستمی تـتـالیتار په ره پـ ده دات له گه ـ حزبه کان و زـربه ی حزبه کانیش به ناـاسته وخـ ده چنه خزمه تی ئه و سیستمه ی كه پارتی بونیادی ده نـت، واته ئه وانیتـر و ئازادیخوازان یه كـتی بـ ئه كتی کاریگه ر له ناو سیستمه مه كه ده بنه ئه و هه ـمه ی كه له بوخاره كه دـته ده ره وه، ئه مانه نه بوونیان باشتـره له بوونیان، چـن؟ چه ند مانگـك ـای گشتی و حزبه کان بانگ ده كات و ئه ها سهر به خـیی ـاده گه یه نـت، دواى چه ند مانگـك ده چینه وه به غدا و لیژنه ی هاو به ش و (ئـجماعی كوردی) دروست ده كات، دواتر شتـك وـران ده كات و هه موویان كـده كاتـه وه و مه ژخوـ ده كات ئه ها چاکی ده كه یـن، په رله مان به كـبوونه وه ی نیو سه عاتی په كده خات و چه ند ساـیـك به وهـمی کاراكرده وه ی دهـوات له گه ـی، دواتر ئـجماع دروستده كاتـه وه بـ دروستبوونی په رله مان، ئابوری وـران ده كات و دواتر پارتی وه كو ئه وه ی په یامی خـوی بـ هاتـت و ده بنه قاـچی و ده ست به گفتوگـ ده كه ن له باره ی چاكسازیه وه، دواتر هه ـبـژاردن ده كه ن و له ژـر قسه كردنـكى سینیا نه و قـشمانه دیموكراسیمان پـ ده فرـشـن، له ولاشه وه هه ندـكـگـانی بچوك بچوك و به شه به ش ده كه ن بـ ئه وه ی سیستمه مه كه به

جـگري بمـڼـتهـوه، هـمـوـو ئـهـمـانـهـي باسـمـانـکـرد له سـيـما ديارهـکـانـي سـيـسـتـهـمـي تـالـيـتـار هـهـمـوـيـان لهـو قـسـهـي سـلـاځـي ژيړک له کتـبي (ساـي خـوـنـه ترسـناکـه) کـډـهـبـتهـوه که دهـت: ((شـتـگـلـک هـهـيـه دهـبـت بـيـانـگـڼـيـن، بـ ئـهـوـي هـهـمـو شـتـهـکـان له جـگـهـي خـيـان بمـڼـنـهـوه)، سـيـسـتـهـمـي (تـالـيـتـار) بـرـدـهـوام هـهـمـو لـيـهـک به گـڼـيـانـي بـچـوک بـچـوک خـهـرـيـکـدـهـکـات بـ ئـهـوـي تـا ئـهـبـد جـهـهـري سـيـسـتـهـمـهـکه بمـڼـتهـوه. تـالـيـتـار هـهـر شـتـک نهـچـته خـزـمـهـتـي بهـنـا اسـتـهـوـخ و نهـبـته (هـهـمـي) ئـهـو بـوـخـارـهـي باسـمـانـکـرد دهـبـتهـوه (دـيـکـتـاتـر) لـي و دـهـري دـهـکـاتـه دـهـرـهـوـي سـيـسـتـهـمـهـکه، لهـهـمـانـکـا تـدا خـشـي دـهـچـته دانـوسـتـانـهـوه بـ ئـهـوـي بـيـهـڼـتهـوه و له دـيـکـتـاتـري بـواتـهـوه ناو تـالـيـتـار هـوه، لـرـهـدا گـفـتـوگ و دانـيـشـتن و چـا خـوارـدـنـهـوه و پـکـه نـيـنـه ئـهـهـرـيـمـه نـيـه کـانـيـان لهـگـه لـيـه نه جـياوـازـه کـان فـمـي تـهـواوـه تـي تـالـيـتـار پـکـدـه هـنـيـت و له دـيـکـتـاتـري دـوـري دـهـخـا تـهـوه. به کـورـتي سـيـسـتـهـمـي تـالـيـتـار له نـوان دـيـمـو کـراسـي و دـيـکـتـاتـري دـيـدا يـه، بهـڼـام له دـيـکـتـاتـري بـزـراوـتر و دـهـقـتره و تـهـمـه نـدر ژـرـيـشه، چـونـکه تـاک له سـيـسـتـهـمـي دـيـکـتـاتـري دـهـزـانـت چـي بـکـات سـزا دـهـدرت، بهـڼـام له تـالـيـتـار ئـهـم سـزا يـه نـاديـاره، تـاک له دـيـکـتـاتـري دـهـزـانـت دـوژـمـني کـڼـيـه، بهـڼـام له تـالـيـتـار وون نـيـه، تـاک يـان ئـا جـياوـازـه کـان له دـيـکـتـاتـري دـهـزـانـن دـهـبـت چـي بـکـهـن و چـن ووبـه ووي سـيـسـتـهـمـهـکه بـبـنـهـوه، بهـڼـام له تـالـيـتـار ووبـه ووبـوونـه حـوکـمـان زـر نـاديـار و زـهـمـه تـه، له دـيـکـتـاتـري خـودي سـيـسـتـهـم لهـناو خـيـدا لهـقه و بـرـدـهـوام دـهـلـاقـه يـهـک هـهـيـه بـ ئـهـوـي سـيـسـتـهـمـهـکه بـخـا تـه کـڼـشـوه، بهـڼـام له تـالـيـتـار له بـهـر دـهـنـگـي نـه يـار سـيـسـتـهـم تـکـمـه يـي بهـخـي دـهـبـه خـشـت، به کـورـتي سـيـسـتـهـمـي تـالـيـتـار له ووي سـه تـحـتهـوه دـيـمـو کـراسـيـهـوه له ووي ناوـه کـيـشـهـوه دـيـکـتـاتـريـه، بهـڼـام کـا تـک سـه تـحـيـهـت دـهـبـته مـيـکـيـاجـي دـيـکـتـاتـري ئـهـوه دـهـبـته تـالـيـتـار.

تـا ئـرـه سـيـما ديارهـکـانـي تـالـيـتـاري پـارـتـيـمـان شـيـکـرهـوه، لهـگـه چـنـتي بـونـيـاد نـانـي خـي و مـامـه کـردن لهـگـه ئـهـوانـيـتـري جـياوـازـدا، لهـهـمـانـکـا تـيـشـدا ئـهـوـه مـان وونـکـردـهـوه چـن مـامـه لهـگـه دـيـمـو کـراسـي دـهـکـات و جـياوـازـيـشـي چـيـه لهـگـه سـيـسـتـهـمـي دـيـکـتـاتـري، تـه نـيا ئـهـوـي مـاوـه تـهـوه ئـهـوـيـه، چـن مـامـه يـه لهـگـه دـهـکـه يـت و چـنـيـش ووبـه ووي دـهـبـيـتـهـوه، چـيـش بـکـرت نـه بـيـنـه ئـهـو هـهـمـه يـه له خـزـمـه تـي نـا اسـتـه خـي ئـهـودا بـيـت، يـان چـي بـکـرت بـ ئـهـوـي هـهـمـان دـهـسـه کـات بـهـر هـمـنـه هـنـيـتـهـوه، ئـهـوه بـ جـار کـي تر و دـهـر فـه تـکـي تر و گـوتـار کـي سـهـر بـه خـ.

سەرچاوه‌کان:

1. به‌نه‌ماکانی تـالیـتـاریـزم، وه‌رگـۆـانی: هـمه هـشید، چاپی یه‌که‌م 2007، سلـهـمانی، ده‌زگای چاپی په‌خشی سه‌رده‌م.
2. کـه‌مانی ترس، که‌نعان مه‌کیه، وه‌رگـۆـانی: هـمه هـشید، چاپی یه‌که‌م 2007 سلـهـمانی، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م.
3. دراسات فی حرکه الکوردیه المعاصر، الدکتور محمود عیـمان، تقدیم: الدکتور محمد هماوه‌ندی، عام 2002 اربیل.
4. البعـی السوری، تارخ موجز، حازم صاغیه، گبعه الاولی 2011، دار ساقی دار نشر بیروت لبنان.